NOU MINISTRES DE FRANCO SOBREVIUEN A FRAGA

JOAQUIM VILARNAU

Malgrat la seva presència a governs franquistes, han fet carrera política i empresarial durant la democràcia i mai no han estat jutjats

VERSIÓ AUDIOVISUAL:

La mort de Manuel Fraga Iribarne, el 15 de gener del 2012, va posar de nou sobre la taula la impunitat de la que han gaudit en democràcia els alts càrrecs del règim franquista. El cas de Fraga, de fet, no és únic: nou ministres de Franco han sobreviscut al nonagenari dirigent gallec, i en molts casos encara avui segueixen en actiu. Vuit d'aquests ministres van prendre part en reunions de govern on es va donar conformitat a sentències de mort. Cap d'ells s'ha penedit mai de la seva complicitat amb el franquisme ni han estat jutjats per la seva col·laboració amb el règim. Al contrari, sovint han seguit lloant públicament la figura del dictador. Al mateix temps, durant els últims trenta anys han ostentat càrrecs polítics i han tingut presència als consells d'administració de grans empreses públiques i privades.

Després de la mort de Fraga, als 89 anys, quedaven deu homes que haguessin compartit algun Consell de Ministres amb Francisco Franco. Un d'ells, José Luis Villar Palasí (València, 1922), de la mateixa edat que Fraga, va morir pocs mesos més tard, el 7 de maig. La seva mort va passar més inadvertida. Catedràtic de Dret Administratiu, Villar Palasí era valencià i catalanoparlant. Va ser ministre d'Educació entre 1968 i 1973 i se'l recorda com a pare de l'EGB i de l'escolarització obligatòria fins als 14 anys. Era un personatge peculiar: parlava tretze llengües –entre elles tres dialectes del xinès– i practicava el judo, el karate i l'aikido. El 1973, l'Ajuntament de València li va concedir la medalla d'or de la ciutat. En l'acte de lliurament va pronunciar bona part del seu discurs en la llengua materna: "Sóc valencià i estic orgullós de ser-ho [...] per desgràcia, no trobe ja fa molts anys una ocasió de parlar la llengua que porte també més prop del meu cor". Després del seu pas pel ministeri es va abocar a la tasca docent, sent catedràtic emèrit de la Universitat CEU-San Pablo.

Franco, el demòcrata

Dels nou ministres de Franco que han sobreviscut Fraga, vuit van prendre part en consells de ministres en què es van avalar sentències de mort (veure gràfic). José Maria López de Letona, Licinio de la Fuente i Alberto Monreal Luque formaven part del Govern que va autoritzar l'execució de Pedro Martínez Expósito el 8 de gener de 1972. Martínez Exposito era un soldat d'infanteria valencià condemnat per l'assassinat d'una estanquera i la seva filla. De la Fuente també formava part del consell de ministres que va donar l'*enterado* de l'execució de l'anarquista Salvador Puig Antich i de Heinz Chez, el 2 de març de 1974. D'aquell govern, a més de De la Fuente, també han sobreviscut a Fraga els ministres Antonio Barrera de Irimo, José Utrera Molina i Antonio Carro Martínez. Aquest darrer també va formar part del govern que, amb Franco agonitzant, va autoritzar les cinc últimes sentències de mort del franquisme, executant dos militants d'ETA i tres del FRAP el 27 de setembre de 1975. Al més de Carro Martínez, també formaven part d'aquell executiu Fernando Suarez González i José María Sánchez-Ventura. L'únic ministre de Franco viu que no va participar en cap consell de ministres en què s'avalessin sentències de mort és José Maria Gamazo Manglano.

La majoria dels ministres de Franco encara vius segueixen glossant la figura del dictador. Alguns gosen afirmar sense embuts que Francisco Franco era un demòcrata i que la guerra va ser un mal necessari, que es va produir fins i tot en contra de la voluntat del general colpista. Algunes d'aquestes opinions van quedar recollides al llibre *Franco visto por sus ministros* (1981). Licinio de la Fuente, José María López de Letona i Alberto Monreal són ara els degans d'aquell grupet d'il·lustres alts càrrecs del franquisme. Van arribar al seu

VUIT DELS ALTS CÀRRECS VAN PRENDRE PART DE CONSELLS DE MINISTRES QUE VAN AUTORITZAR SENTÈNCIES DE MORT

primer ministeri el 30 d'octubre de 1969, en el dotzè govern de Franco per assumir les carteres de Treball, Indústria i Hisenda respectivament.

BONA PART DELS MINISTRES DE FRANCO ENCARA VIUS SEGUEIXEN GLOSSANT LA FIGURA DEL DICTADOR

Licinio de la Fuente y de la Fuente (Noez, Toledo, 1923) va ser ministre de Treball fins al 4 de març de 1975 i vicepresident tercer del govern del 3 de gener de 1974 al 4 de març de 1975. Llicenciat en dret, abans d'arribar al ministeri havia estat governador civil de Cáceres, conseller nacional del Movimento i procurador a Corts per la província de Toledo. La seva memòria presenta un Franco allunyat de la figura de dictador: "El govern de Franco va tenir unes característiques singulars, difícilment homologables des d'un sistema democràtic liberal. Jutjant-lo des de principis democratoliberals s'arribarà sempre a judicis adversos i equivocats. No es té en compte que van ser excepcionals les circumstàncies en què es va haver de fer càrrec del poder [...] Era un règim autoritari, sí, però amb un intent d'interpretació democràtica singular".

Licinio de la Fuente era el candidat de Franco per substituir el president de les Corts, Alejandro Rodríguez de Valcárcel, que acabava el seu mandat a finals de novembre de 1975. A les primeres eleccions va ser escollit diputat per Alianza Popular (AP) i després d'abandonar la política ha estat membre del consell d'administració del Banco Gallego, del Banco Internacional de Comercio, del Banco de Granada, del Banco Central Hispano Hipotecario, d'Española de Zinc, de Dragados i d'Ibermutua. També ha estat el comissari de l'exposició *100 años de Seguridad Social en España* i assessor jurídic de l'ONG Mensajeros de la Paz. El 1998 va publicar el llibre de memòries *Valió la pena*.

Formava part del mateix govern José María López de Letona y Núñez del Pino (Burgos, 1922). Va ser ministre d'Indústria fins al 3 de gener de 1974. Enginyer de Camins, Canals i Ports i empresari, el 1959 havia comprat Westinghouse de Frenos y Señales i el 1960 va produir la pel·lícula de Josep Maria Forqué, *Maribel y la extraña familia*, protagonitzada per Adolfo Marsillach. Va ser procurador a Corts abans d'arribar al Ministeri. Identificat amb el sector tecnòcrata del règim, es va especular amb la possibilitat que, després de la mort de Franco fos nomenat president del govern.

En deixar el ministeri va ser nomenat president de l'Empresa Nacional del Petróleo (Empetrol) i posteriorment va ser designat procurador a Corts directament pel rei Joan Carles. Entre 1976 i 1978 va convertir-se en governador del Banc d'Espanya. Després, va tornar a l'empresa privada: president del Banco de Madrid, vicepresident executiu i conseller delegat de Banesto, conseller de La Unión y el Fénix, Seopan, Círculo de Empresarios, APD, i conseller de Finlo 99, entre altres. Preguntat sobre Franco, López de Letona afirma que era un home que "parlava poc, però quan ho feia es desprenia de les seves paraules un gran sentit comú".

El tercer degà és Alberto Monreal Luque (Madrid, 1926). Llicenciat en Ciències Econòmiques, va ser procurador a les Corts entre el 1967 i el 1971 i ministre d'Hisenda fins a l'11 de juny del 1973. Entre 1974 i 1982 va ser president de Tabacalera, quan

l'empresa era un monopoli estatal, i entre 1974 i 1988, president de l'Asociación Española de Derecho Financiero. El seu tarannà pot quedar resumit en l'anècdota que explica Jordi Pujol al seu llibre *Memòries (I).* Pujol volia obrir una oficina de Banca Catalana a Madrid. Mitjançant l'economista Fabià Estapé va aconseguir una entrevista amb l'aleshores ministre. "Em vaig presentar al seu despatx amb un exemplar de la *Gran Enciclopèdia Catalana*, publicada per una editorial del tot legal vinculada a la banca. Era el volum corresponent a la lletra B. El vaig obrir a l'atzar. Recordo que es va obrir per la paraula *beril·li*, el metall. El ministre hi va posar un moment els ulls i tot seguit els va tornar a alçar, esverat. «Però si és en català». Estapé i jo ens vam mirar. «Vostè s'imagina que un dia el Banco de Vizcaya publiqués un llibre en basc? Mai.» Vaig abandonar el despatx ministerial amb la cua entre cames."

El fervor d'Antonio Utrera Molina

Al juny de 1973 hi va haver una nova remodelació del govern. La novetat fou que Franco, per primer cop, en deixava la presidència i es reservava les funcions de cap d'Estat. El substituïa l'almirall Luis Carrero Blanco, a qui molts veien com garant de la supervivència d'un franquisme sense Franco. Va ser un govern breu, ja que el 20 de desembre de 1973 Carrero Blanco va morir en un atemptat d'ETA a Madrid. En aquell govern, José Utrera, Antonio Barrera i José María Gamazo van ser nomenats per primer cop.

José Utrera Molina (Málaga, 1926) és llicenciat en Dret. Va ser ministre d'Habitatge amb Carrero Blanco i posteriorment ministre secretari general del Movimiento amb Arias Navarro. Havia ocupat diversos càrrecs entre els quals trobem els de governador civil de Ciudad Real, Burgos i Sevilla. D'entre els ministres vius de Franco és el qui en conserva una adhesió més forta, si més no de manera pública. Patró de la Fundación Nacional Francisco Franco, no s'està d'explicar que "Franco mai no va ser un dictador o l'autòcrata cruel i despietat que pretenen presentar-nos. Tampoc no va ser antidemocràtic, ni immobilista. Va tenir com a home públic grans encerts i ocasionals equivocacions. No em penedeixo d'haver-li ofert la meva lleialtat".

Utrera Molina és autor del llibre de memòries *Sin cambiar de bandera* (1989, edició ampliada i revisada 2008). Tot i haver-se retirat de la vida política, Utrera Molina segueix escrivint opinions polítiques sobre l'actualitat –inclòs el procés sobiranista de Catalunya– sempre des de tesis ben properes al franquisme més ortodox. És pare de vuit fills, entre els que hi ha Maria del Mar Utrera, justament l'esposa de l'actual ministre de Justícia, Alberto Ruíz Gallardón.

A MÉS DE FRAGA, EL 2012 TAMBÉ VA MORIR EL VALENCIÀ JOSÉ LUIS VILLAR PALASÍ, MINISTRE D'EDUCACIÓ ENTRE ELS ANYS 1968 I 1973

Un altre dels ministres que va debutar amb Carrero és Antonio Barrera de Irimio (Ribadeo, Lugo, 1929). De formació militar, després del seu pas per la presidència de Telefònica (1965-1973) va ocupar la cartera d'Hisenda. Arias Navarro el va confirmar i el va nomenar també vice-

president segon del govern. L'octubre de 1974 va dimitir per discrepàncies amb el president del govern després de la destitució del titular d'Informació i Turisme, Pío Cabanillas i va tornar al consell d'administració de Telefònica, del qual va formar part fins al gener de 1983, ja en temps del primer govern del PSOE. A més, també ha estat membre del consell de l'Editorial Católica (EDICA), del Grupo Sema, de Corporación Financiera Hispamer, de la Compañía General de Aguas, d'Aluminio de Galicia, d'Autogrill España, conseller d'Unión Fenosa i membre del consell internacional del Banc Santander Central Hispano.

L'EXMINISTRE UTRERA MOLINA, SOGRE DE RUIZ GALLARDÓN, AFIRMA QUE FRANCO "MAI NO VA SER UN DICTADOR"

José María Gamazo Manglano (Madrid, 1929) va ser nomenat ministre subsecretari de la Presidència del Govern i càrrec de màxima confiança del president Carrero Blanco. Gamazo era, des de 1964 director general de serveis de la Presidència. El gener de 1974 va deixar el Consell de Ministres i va ser nomenat president de Minas de Almadén. També ha estat president de l'Asociación de Ganaderías de Lidia de España i vocal de la Fundación Solidaridad Taurina. Arribada la democràcia va ser, juntament amb altres exministres franquistes i al voltant de la figura de Laureano López Rodó, un dels impulsors de Acción Regional, partit que es va federar amb Alianza Popular.

Els últims ministres de Franco

Després de la mort de Carrero Blanco, Franco va nomenar president del govern Carlos Arias Navarro, fins aquell moment ministre de Governació. La remodelació de govern subsegüent va deixar nous ministres. De tots ells, en segueix viu Antonio Carro. Un any més tard, entrarien al segon govern d'Arias Navarro, Fernando Suárez i José María Sánchez-Ventura.

Antonio Carro Martínez (Lugo, 1923) va ser ministre subsecretari de la Presidència fins el 12 de desembre de 1975. Doctorat en Dret i llicenciat en Ciències Polítiques, Econòmiques i Comercials. Va tenir diferents càrrecs en l'administració i va ser procurador a Corts i vicesecretari del Comitè Olímpic Espanyol. Per a aquest ministre, l'etapa final de Franco era el preludi de la democràcia que havia d'arribar: "Els dos últims anys de la vida de Franco van ser una lluita constant per avançar el més possible cap a la democràcia que s'entreveia necessària en el futur, però dins de la lleialtat a un sistema polític singular i personalitzat, que estava molt lluny de la meta perseguida." Manté paraules d'elogi per a l'aleshores cap d'Estat: "El Franco que jo vaig conèixer era un ancià respectable i bondadós; el més diametralment oposat a la figura d'un dictador." Arribada la democràcia, va militar a Alianza Popular, i va ser escollit diputat per Lugo durant quatre legislatures consecutives. Entre 1986 i 1989 va ser vicepresident segon de la mesa del Congrés de Diputats. Ha estat també director de l'Instituto de Administración Local i conseller de Vallehermoso.

Fernando Suárez González (Lleó, 1933) és doctorat en Dret. Va ser ministre de Treball i vicepresident tercer del govern entre el 4 de març i el 12 de desembre de 1975. Abans de ser ministre va exercir de professor de Dret a les universitats de Madrid i d'Oviedo i va tenir diferents responsabilitats a l'administració. La seva experiència al govern es limita a uns pocs mesos, temps suficient per haver-se format aquesta opinió sobre el general Franco: "El 20 novembre de 1975 [data de la mort del dictador] va entrar a la Història una figura excepcional". Entre 1976 i 1977 va ser procurador a Corts per designació del rei. El 1982 va ser escollit diputat per Lleó per Coalición Democrática (on hi havia integrada AP) i el 1986 eurodiputat per Alianza Popular, essent vicepresident del Grup Demòcrata Europeu. Després del pas per la política ha tornat a la seva càtedra universitària i ha estat defensor de l'assegurat de la Corporación Mapfre.

El darrer ministre de Franco encara viu és José María Sánchez-Ventura y Pascual (Saragossa, 1922). Notari i periodista, va ser responsable de la cartera de Justícia. Tot i la brevetat del càrrec, va haver de certificar la mort de Franco i registrar el jurament de Joan Carles de Borbó com a rei. La seva arribada al govern va ser tan tardana que mai no va arribar a conèixer personalment l'almirall Carrero Blanco. Explica que la primera vegada que va parlar amb Franco va ser el 12 de desembre de 1973. Tot i això, se'n va poder formar una opinió: "Crec sincerament que l'equanimitat de la gran Història -amb majúscula- farà justícia a la seva persona i a la seva obra, i que el balanç dels seus encerts i errors presentarà un saldo excel·lentment positiu". En deixar el ministeri de Justícia va tornar a la notaria i ha estat defensor del client del BBVA.

Un rei amb passat

Per acabar un article sobre els ministres del temps de Franco també cal citar l'home que va presidir cinc consells de ministres amb el dictador encara viu. Joan Carles de Borbó i Borbó (Roma, 1938) va exercir de cap d'Estat de manera interina entre el 19 de juliol i 2 de setembre de 1974 degut a una tromboflebitis del dictador i del 30 d'octubre de 1975 fins a la seva mort, el 20 de novembre d'aquell any. En el primer dels períodes va presidir dos consells de ministres, i en el segon, tres més. L'assumpte més important que va haver d'abordar l'encara príncep d'Espanya van ser el fets del Sàhara, que culminarien el 26 de febrer de 1976, dia que les tropes espanyoles abandonaren definitivament la colònia.

Declarat príncep hereu de la corona espanyola el 22 de juliol de 1969 per decisió del general Franco, Joan Carles havia jurat els principis fonamentals del Movimiento i lleialtat a Franco. En prendre possessió com a Cap de l'Estat, el rei va tenir unes paraules de record per l'home que l'havia escollit: "És, de pobles grans i nobles el saber recordar els qui van dedicar la seva vida al servei d'un ideal. Espanya mai no podrà oblidar qui com a soldat i estadista ha consagrat tota l'existència al seu servei."

Investigació oberta a l'Argentina

A mitjan de 2010, la justícia argentina va admetre a tràmit una denúncia contra els alts funcionaris de Franco que segueixen vius pels delictes de genocidi i crims de lesa humanitat. Un any i mig més tard, la jutgessa María Romilda Servini de Cubría va demanar al govern espanyol si s'estava investigant l'existència "d'un pla sistemàtic i deliberat per terroritzar espanyols partidaris de la forma representativa de govern a través de la seva eliminació física, i d'un que va propiciar la desaparició legalitzada de menors d'edat amb pèrdua de la seva identitat, duts a terme en el període comprès entre el 17 de juliol de 1936 i el 15 de juny de 1977". A més, requeria els "noms i últims domicilis dels membres del Consell de Ministres dels Governs de l'Estat espanyol i dels membres dels comandaments de l'exèrcit, les forces de seguretat i dirigents de la Falange" del període 1936-1977, així com "els certificats de defunció dels que haguessin mort". D'altra banda, el 27 d'abril de 2012 dues associacions van presentar una sol·licitud davant l'Audiència Nacional espanyola per tal que se citi a declarar l'exministre José Utrera Molina, en la seva condició de "presumpte corresponsablede l'execució de Puig Antich".

9 MINISTRES DE FRANCO SOBREVIUEN A FRAGA

ANTONIO BARRERA DE IRIMO (RIBADEO, LUGO, 1929)

HISENDA
De l'11 de juny de 1973 al 29 d'octubre de 1974

Membre del consell d'administració de Telefònica (1974-1983), de l'Editorial Católica (EDICA), del Grupo Sema, de Corporación Financiera Hispamer, de la Compañía General de Aguas, d'Aluminio de Galicia, d'Autogrill España i d'Unión Fenosa. Membre del consell internacional del BSCH

2

ALBERTO MONREAL LUQUE (MADRID, 1926)

HISENDA
Del 29 d'octubre de 1969 a l'11 de juny de 1973

President de Tabacalera (1974-1982), president de l'Asociación Española de Derecho Financiero (1974-1988)

1

ANTONIO CARRO MARTÍNEZ (LUGO, 1923)

PRESIDÈNCIA
Del 3 de gener de 1974 a l'11 de desembre de 1975

Diputat per Lugo entre 1977 i 1989. Vicepresident segon del Congrés dels Diputats entre 1986 i 1989. Ha estat també director de l'Instituto de Administración Local i conseller de Vallehermoso

2 3

FERNANDO SUÁREZ GONZÁLEZ (LLEÓ, 1933)

TREBALL I VICEPRESIDÈNCIA TERCERA DEL GOVERN
Del 4 de març a l'11 de desembre de 1975

Procurador a Corts per designació reial (1976-1977). Diputat per Lleó per Coalición Democrática (1982). Eurodiputat per Alianza Popular (1986). Vicepresident del Grup Demòcrata Europeu. Defensor de l'assegurat de la Corporación Mapfre

3

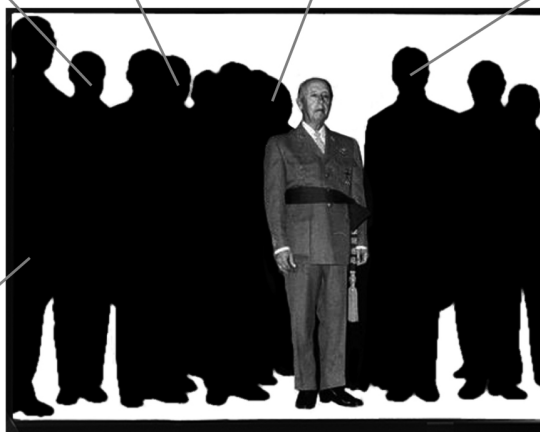

LICINIO DE LA FUENTE Y DE LA FUENTE (NOEZ, TOLEDO, 1923)

TREBALL I VICEPRESIDÈNCIA TERCERA DEL GOVERN
Del 29 d'octubre de 1969 al 4 de març de 1975

Diputat d'Aliança Popular la primera legislatura. Membre del consell d'administració del Banco Gallego, del Banco Internacional de Comercio, del Banco de Granada, del Banco Central Hispano Hipotecario, d'Española de Zinc, de Dragados i d'Ibermutua

1 2

JOSÉ MARÍA LÓPEZ DE LETONA Y NÚÑEZ DEL PINO (BURGOS, 1922)

INDÚSTRIA
Del 29 d'octubre de 1969 al 3 de gener de 1974

President de l'Empresa Nacional del Petróleo (Empetrol). Procurador a Corts per designació reial (1976). Governador del Banc d'Espanya (1976-1978). President de Banco de Madrid, vicepresident executiu i conseller delegat de Banesto, conseller de La Unión y el Fénix, Seopan, Círculo de Empresarios i APD, entre d'altres

1

JOSÉ MARÍA SÁNCHEZ-VENTURA Y PASCUAL (SARAGOSSA, 1922)

JUSTÍCIA
Del 4 de març a l'11 de desembre de 1975

Notari a Elx i Madrid (1975-1992) i defensor del client del BBVA

3

JOSÉ MARÍA GAMAZO MANGLANO (MADRID, 1929)

MINISTRE SUBSECRETARI DE LA PRESIDÈNCIA
De l'11 de juny de 1973 al 3 de gener de 1974

President de Minas de Almadén, de l'Asociación de Ganaderías de Lidia de España i vocal de la Fundación Solidaridad Taurina. Impulsor d'Acción Regional, posteriorment integrada a Alianza Popular

JOSÉ UTRERA MOLINA (MÁLAGA, 1926)

HABITATGE I MINISTRE DE LA SECRETARIA GENERAL DEL *MOVIMIENTO*
Del l'11 de juny de 1973 al 4 de març de 1975

Patró de la Fundación Nacional Francisco Franco

2

(1) Pedro Martínez Expósito (8 de gener de 1972),
(2) Salvador Puig Antich i Heinz Chez (2 de març de 1974)
(3) José Humberto Baena, José Luis Sánchez Bravo, Ramón García Sanz, Juan Paredes Manot (Txiki) i Ángel Otaegui (27 de setembre de 1975)

Anàlisi del tractament mediàtic

El tractament mediàtic de la mort de Manuel Fraga va posar tot l'interès a presentar-nos un convençut de la democràcia ja des dels temps en què era ministre franquista, un home que creia en l'Estat de les autonomies, una persona de tarannà dialogant… L'exercici laudatori va ser molt més intens a la premsa de Madrid que no pas a la de Barcelona, on sobretot els mitjans pensats i publicats en català van saber donar el contrapunt a tanta informació parcial i esbiaixada.

Així, el diari *Ara* marcava distàncies ja des de la portada: *Mor Fraga, fill de Franco, pare de la Constitució.* La informació es completava amb articles d'opinió d'Andreu Mayayo ("Fraga mai no va apostar per la democràcia sinó per la continuïtat del Règim"), Toni Soler ("va ser un agent actiu de l'intent de genocidi cultural que va patir Catalunya") i Joan B. Culla. Per la seva banda, *El Punt Avui*, més tebi en els plantejaments, incloïa un dur article de Carles Ribera en què opinava: "En qualsevol estat del món mínimament decent, aquest senyor s'hauria assegut al banc dels acusats. A Espanya és un pare de la pàtria." També van donar un punt de vista crític el setmanari *Directa*, en què l'avui diputat David Fernàndez recordava diferents episodis de la vida de Fraga, que inclouen unes paraules adreçades a Catalunya: "la vam ocupar el 1939 i estem disposats a ocupar-la tants cops com sigui necessari".

Al marge de la premsa diària, *L'Avenç* va recuperar un extens reportatge de 2004 amb episodis com les tortures a Julián Grimau ("Què volen que hi faci si el senyor Julián Grimau insisteix a tirar-se per la finestra?", va dir Fraga). Altres mitjans que van ensenyar la cara obscura del finat van ser els diaris digitals *Vilaweb* –amb un interessant editorial on es vincula la pervivència política de Fraga i la covardia de la societat que no li n'ha demanat explicacions – i *Nació Digital* – on trobem un reportatge que posa sobre la taula les reaccions més hagiogràfiques a la mort de Fraga– així com diversos blogs personals i d'associacions per la memòria històrica.

Pel que fa a la supervivència de ministres de Franco, amb la mort de Fraga es va tornar a aquest tema. Ho va fer amb un reportatge la revista *Tiempo* a la qual, però, se li va escapar que un dels referenciats, Fernando de Liñan havia mort l'11 d'abril de 2011. Aquesta mena de reportatges, més enumeratius que d'aprofundiment, es publiquen periòdicament en alguns mitjans digitals.